

Čas památky – kontinuita a změna

Time of the Monument – Continuity and Change

Petr Kroupa

Klíčová slova: autenticita | památková péče
Keywords: authenticity | preservation of cultural heritage

Většina našich současníků chápe historii jako seznam jakýchsi událostí, které se kdysi staly a jsou pryč. Ty dříve minulé se hodí pro romantické snění a hraní si na minulost. Obě činnosti jsou nyní obecně žádané a oblíbené, a tak se točí komerční (u nás dříve také politicky motivované) filmy a televizní seriály s historickými náměty (a špatnými rekvizitami), po českých hradech a zámcích vystupují skupiny historického šermu (s lepšími rekvizitami) a hloubavější aktéři se účastní rekonstrukcí slavných bitev (s věrnými rekvizitami).

Nedávno minulé události jsou dnes hitem českého ministerstva školství, které v roce 2023 zavedlo pilotní projekt Dějepis plus, kdy biflování historických dat má nahradit tzv. badatelská výuka, která má, řečeno úřednickou mluvou, „rozvíjet klíčové kompetence žáka prostřednictvím moderních a efektivních metod výuky“. Slovy jednoho učitele dějepisu: „*historie může být z různých pohledů různá. Spokojit se s nějakým jedním správným řešením není možné, protože historie je proměnná a žáci by s tím měli umět pracovat.*“ A slovy odborníka z oddělení vzdělávání ÚSTR: „*žáci by neměli být jen příjemci faktografie nebo výkladu učitele*“. Jedno české přísloví říká, že „*cesta do pekla je vydlážděna samými dobrými úmysly*“, a tak je tomu i v tomto případě. Minulost je totiž složitá směs kontinuity a změn, jejichž nepochopení či falešné pochopení vede pouze ke zkreslenému obrazu naší historie, a být sám sobě průvodcem v neznámém terénu, ve kterém se nejspíše špatně orientuje i průvodce-učitel, k solidnímu poznání nevede (nic proti zájmovým kroužkům mladých badatelů). Součástí historie jsou ovšem i památky včetně uměleckých děl.

Kontinuita něčeho i změna něčeho se odehrává v čase, který chápou mluvčí indoevropských jazyků v aktuálních kategoriích: minulost – přítomnost – budoucnost, respektive i precizněji v relativních časech – předminulém, předpřítomném a předbudoucím. Indoevropských mluvčích je na světě přes 3 miliardy, většina lidí na naší planetě tedy používá gramaticky jiné jazykové systémy. Za jiné jazykové rodiny uvedu pouze finštinu používající budoucí čas velmi zřídka (a to ještě pod vlivem sousedních germánských jazyků) a arabštinu, která rozeznává pouze dva časy – dokončený a nedokončený. Zmiňuji to, protože myslet mohou lidé pouze prostřednictvím jazyka.

Anglický filozof John Ellis McTaggart (1866–1925) identifikoval dva rozdílné způsoby chápání časových okamžiků – tzv. A sérii a B sérii, jež se v následném filozofickém diskurzu staly podkladem pro koncept A-teorie a B-teorie času. A série identifikuje konkrétní časový moment buď jako minulost, nebo přítomnost nebo budoucnost. V B sérii můžeme o konkrétním časovém momentě říct, že se buď udál dříve nebo později než s ním srovnatelný jiný časový okamžik. Zásadní rozdíl mezi oběma sériemi spočívá v tom, že A série je dynamická

(časový okamžik plynutím času mění svoje určení), zatímco B série je statická (časové momenty jsou fixovány na časové ose a můžeme pouze tvrdit, že se určitý okamžik udál před nebo po námi zvoleném referenčním okamžiku). Proč o tom hovořím? Především proto, že v B sérii absentuje důležitý koncept změny, který je pro charakteristiku času podstatný. Jazyk Amondawů, jednoho brazilského domorodého kmene, dokonce postrádá jakýkoliv koncept času. Amondawové mohou hovořit o událostech, které se jim v životě přihodily, ale nemohou je zařadit na časovou osu. Neznají kalendář ani hodiny a necítí potřebu jakýmkoliv způsobem čas vyjadřovat.

Ontologie času je pro nás ovšem důležitá právě ve vztahu k památkám, protože určuje, aniž by si to lidé uvědomovali, jejich chápání minulých událostí. Připomenu pouze křesťanskou tradici myšlení, v jejímž rámci se v 19. století rozvinul specifický vztah k minulosti, který v češtině z historických důvodů nazýváme památkovou péčí, aniž bychom tímto jménem veřejnosti sdělovali, že jde o ochranu kulturního dědictví (tento pojem se do češtiny dostal až s překlady mezinárodních úmluv a chart).